

ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
Wydział Prawa Kanonicznego
33-100 Tarnów, Plac Ojca Świętego Jana Pawła II nr 1

O C E N A

rozprawy doktorskiej z prawa kanonicznego:

„*Vetitum* w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa”, Lublin 2019, s. 280, napisanej przez ks. mgr. lic. Łukasza Pawluka na Wydziale Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Instytucie Prawa Kanonicznego, w ramach seminarium naukowego z kościelnego prawa procesowego, pod kierunkiem p. dr hab. Marty Greszaty-Telusiewicz, prof. KUL, w odpowiedzi na decyzję Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji KUL podjętą uchwałą z dnia 9 kwietnia 2019 roku

1. Ogólna prezentacja rozprawy doktorskiej

Recenzowana rozprawa doktorska z prawa kanonicznego, w szczególności z prawa procesowego ubogacona licznymi przykładami z sądownictwa kościelnego, jest naukową refleksją na temat zakazu zawierania w przyszłości małżeństwa w Kościele przez stronę procesową, a które to nałożone „vetitum” jest konsekwencją przeprowadzonego kanonicznego procesu dotyczącego nieważności małżeństwa. Trzeba także na samym początku powiedzieć, że podjęta problematyka badawcza nie jest łatwa, jest ona bardzo szczegółowa, konkretna, stąd też rodzi się pytanie, jak została ona zrealizowana, oraz jaką wewnętrzną konstrukcję posiada przedstawiony doktorat z prawa kanonicznego?

Nakładanie przez sądownictwo kościelne wspomnianego „vetitum” ma bardzo praktyczny wymiar; Kościół bowiem musi dbać, aby zawierane małżeństwa kanoniczne były nie tylko zawierane w sposób ważny oraz godziwy, ale także, aby były to wspólnoty trwałe, dla dobra samych małżonków, ich potomstwa, Kościoła

oraz całego społeczeństwa, jak między innymi, nauczał papieża Jan Paweł II w alocucji rotalnej z roku 2002: „Aspekty doktrynalne muszą być przekazywane, tłumaczone i broniące, ale jeszcze ważniejsze są współdziałania w tym zakresie. Kiedy konkretne małżeństwo przeżywa swoje trudności, to ich zrozumienie przez pasterzy oraz przez innych wiernych musi być zjednoczone z mocnym wyjaśnianiem i przypominaniem, że miłość małżeńska jest drogą w celu pozytywnego rozwiązania kryzysu. Właśnie dlatego, że Bóg ich połączył poprzez związek nierozdzielny, mąż i żona, niech starają się zaangażować swoje możliwości ludzkie w połączeniu z dobrą wolą, a w sposób szczególny ufni w pomoc Bożej łaski, mogą i powinni wyjść odnowieni i umocnieni z chwil zagubienia” (*Ad Romanae Rotae tribunal* (die 28 Ianuarii 2002), w: AAS, 94 (2002) 343, n. 5).

Prezentowana praca doktorska, której temat został sformułowany w sposób poprawny oraz klarowny: „*Vetitum* w kanonicznych sprawach o nieważność małżeństwa”, posiada następującą strukturę wewnętrzną:

- Spis treści (s. 2-3),
- Wykaz Skrótów – bardzo dokładny oraz obszerny (s. 4-6),
- Bibliografia (s. 7-22), która ma następujący podział wewnętrzny: **Źródła** – 20 pozycji, **Akta Sądu Biskupiego Siedleckiego** – 72 pozycje (już tutaj należy zauważyć, że Doktorant skorzystał z dość obszernej kwerendy sądowej podając, bardzo rozsądnie, tylko numer sprawy oraz rok), **Literatura** (polska i obcojęzyczna; w szczególności: angielska, hiszpańska, włoska – znanych oraz cenionych współczesnych kanonistów) – 195 pozycji z materialnego kanonicznego prawa małżeńskiego oraz formalnego kościelnego prawa procesowego,
- Wstęp (s. 23-28),
- trzy rozdziały (s. 29-262), które ukazują następujące problemy badawcze: rozdział pierwszy – „Ochrona małżeństwa w prawie kodeksowym” (s. 29-123), rozdział drugi – „Sądowy zakaz zawarcia małżeństwa” (s. 124-176), rozdział trzeci – „Sądowy zakaz zawarcia małżeństwa w praktyce Sądu Biskupiego Siedleckiego” (s. 177-262). Każdy z tych rozdziałów rozpoczyna stosowne wprowadzenie a kończą się

one wszystkie wnioskami, które są podsumowaniami poszczególnych części rozprawy doktorskiej; doktorant zatytułował je następująco: „wnioski z przeprowadzonych badań”. Zaproponowany układ rozprawy doktorskiej, tj. od studium kanonicznego materialnego prawa małżeńskiego w rozdziale pierwszym, poprzez wieloaspektową analizę sądowego zakazu zawierania małżeństwa w rozdziale drugi, aż po praktyczne przykłady dołączania „vetitum” przez Sąd Biskupi Siedlecki, jest jak najbardziej poprawny oraz logiczny. Realizacja obranego problemu badawczego wymagała niewątpliwie sporego zaangażowania oraz wysiłku naukowego. Rozprawa doktorska łączy bowiem współczesne kanoniczne prawo małżeńskie oraz obowiązujące prawo procesowe, ponadto została połączona z przedstawieniem zastosowania „vetitum” w praktyce sądu biskupiego. Pragnę zaznaczyć, że kiedy otrzymałem doktorat do recenzji, i kiedy zobaczyłem jego tytuł, wówczas zacząłem się zastanawiać, o czym będzie traktował jego pierwszy rozdział, który zasadniczo posiada charakter wprowadzający do rozprawy: czy będzie to studium prawa małżeńskiego czy też prawa procesowego? Wydaje mi się, że Doktorant bardzo poprawnie wyodrębnił problematykę pierwszego rozdziału, który też bardzo oryginalnie oraz właściwie zatytułował - „Ochrona małżeństwa w prawie kodeksowym”, co niewątpliwie pozostaje mocno powiązane z istotą analizowanego zakazu kanonicznego: „vetitum”, oraz sprawia, że poszczególne rozdziały dysertacji doktorskiej tematycznie łączą się ze sobą tak na płaszczyźnie merytoryczności jak i praktyczności. Naturalnie problematyka pierwszego rozdziału jest tak obszerna, że Doktorant musiał dokonać pewnej syntezy; jest to zarazem najdłuższy rozdział w pracy doktorskiej, co w pewnym sensie jest usprawiedliwione oraz zrozumiałe ze względu na ogrom problematyki tego rozdziału.

- Zakończenie (s. 263-276),
- Streszczenie w języku polskim i angielskim (s. 277-280).

W sześciostronicowym **Wstępie** do rozprawy doktorskiej, merytorycznie jak najbardziej poprawnym, Doktorant, uzasadnił wybór problematyki badawczej, jej cel,

oraz wskazał tezy dysertacji doktorskiej. Należy podkreślić, że mamy do czynienia z kompletnym, rzetelnym oraz kompetentnym wprowadzeniem do recenzowanego doktoratu. Doktorant wychodząc od magisterium Soboru Watykańskiego II zawartego w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym „*Gaudium et spes*” na temat instytucji małżeństwa, która znalazła odbicie w personalistycznej wizji małżeństwa zawartej w kan. 1055 § 1 Kodeksu prawa kanonicznego promulgowanego przez papieża Jana Pawła II w roku 1983, wskazał na s. 24, że „głównym celem pracy jest więc scharakteryzowanie sądowego zakazu zawarcia małżeństwa oraz ukazanie *vetitum* jako narzędzia, które prawodawca powierza trybunałowi kościelnemu dla ochrony sakramentu małżeństwa”. Co więcej na stronie sukcesywnej – tj. na s. 25 – wskazał, że „podjęcie decyzji o dołączeniu *vetitum* do wyroku nigdy nie powinno być zwykłą formalnością, ale winno opierać się na konkretnych argumentach, w których zostanie wykazane, że ma na celu ochronę człowieka i instytucji małżeństwa”. Na kolejnych stronach wprowadzenia do rozprawy doktorskiej została omówiona struktura pracy oraz zastosowane metody naukowe. Zwracając uwagę, na ostatniej stronie wprowadzenia, następujące spostrzeżenia Doktoranta (s. 28):

- „praktyka trybunałów nieraz znacząco różni się nie tylko od opinii kanonistów, ale nawet od obowiązujących przepisów”;

- „niejasności związane z praktycznym zastosowaniem sądowego zakazu, takie jak problemy z określeniem osoby kompetentnej do uchylania klauzul, wątpliwości dotyczące obowiązku dołączania klauzul przy orzekaniu nieważności z tytułu niezdolności do małżeństwa czy też sama procedura uchylania zakazu i związane z tym konsekwencje, przyczyniły się w większym stopniu do powstania niniejszej rozprawy”;

- „zagadnienie klauzul nie jest więc akademickim sporem, ale pozostaje istotnym elementem pracy trybunałów kościelnych”. Stąd też należy powiedzieć, że recenzowany doktorat posiada nie tylko charakter naukowy i teoretyczny, ale jednocześnie bardzo praktyczny.

Rozdział pierwszy – „Ochrona małżeństwa w prawie kodeksowym” (s. 29-123), pozostaje niewątpliwie ważnym wprowadzającym wywodem dogmatycznym Doktoranta. Rozdział ten, oprócz końcowych wniosków, został podzielony na dwa główne zagadnienia, które ukazują w punkcie pierwszym instytucję małżeństwa, w tym, między innymi, jego pochodzenie, obraz przed współczesnym kodeksem posoborowym, istotne przymioty małżeństwa, itd. Natomiast drugi punkt przedstawia ograniczenia w realizacji naturalnego prawa do małżeństwa. Ogólnie mówiąc mamy do czynienia z syntetyczną wykładnią materialnego współczesnego kanonicznego prawa małżeńskiego, które kompetentnie zostało zredagowane na potrzeby dysertacji doktorskiej.

Rozdział drugi – „Sądowy zakaz zawarcia małżeństwa” (s. 124-176); rozdział ten przedstawia w pięciu punktach: 1. Pojęcie oraz naturę klauzul, 2. Historię klauzul, 3. Dołączanie klauzul do wyroku (w tym: przyczyny dołączania klauzul do wyroku, podmioty uprawnione do dołączania klauzul, obligatoryjne i fakultatywne przypadki dołączania klauzul), 4. Uchylenie klauzul dołączonych do wyroku, 5. Klauzule w *processus brevior* i w procesie dokumentalnym.

Rozdział trzeci – „Sądowy zakaz zawarcia małżeństwa w praktyce Sądu Biskupiego Siedleckiego” (s. 177-262) – odnosi się do praktyki konkretnego sądu kościelnego i zasadniczo prezentuje dwa zagadnienia: prośby o uchylenie klauzuli rozpatrzone pozytywnie oraz prośby o uchylenie klauzuli rozpatrzone negatywnie. We wprowadzeniu do tego rozdziału czytamy, że „poddanych analizie będzie 75 spraw z lat 2008-2018, [ciekawe bo na s. 8-10 Doktorant wymienił tylko 72 sprawy!], a więc z okresu w którym urząd pełnił obecny wikariusz sądowy Sądu Biskupiego Siedleckiego. Są to sprawy w których osoby dotknięte sądowym zakazem zawarcia małżeństwa, zwróciły się o uchylenie klauzuli do Sądu, który wydał wyrok”.

Korpus pracy kończy czternastostronicowe **Zakończenie**, które posiada niewątpliwie charakter twórczy wynikający z przeprowadzonych badań. Widać w nim, że Doktorant posiada nie tylko doświadczenie płynące ze studium teoretycznego, ale także wynikające z praktyki sądowej i studium akt procesowych,

stąd też nauka i praktyka pozwalają mu na zaproponowania konkretnych propozycji, przede wszystkim w perspektywie poprawności praktyki oraz troski o każdego człowieka. Doktorant na samym początku swoich konkluzji wskazał, że „trudnością w realizacji rozprawy i udowodnieniu postawionej tezy, była stosunkowo nieliczna literatura poświęcona zagadnieniu sądowego zakazu zawarcia małżeństwa. Komentarze i opracowania skupiały się zasadniczo na ogólnych stwierdzeniach” (s. 263). W końcowej części zakończenia znajdujemy bardzo praktyczne propozycje na s. 274n: „Wśród postulatów *de lege ferenda* szczególnie ważna jest potrzeba jasnego określenia, jaka jest według prawodawcy natura sądowego zakazu zawarcia małżeństwa, a co za tym idzie, czy trybunał diecezjalny jest kompetentny do uchylania klauzul tylko przy niezdolności konsensualnej i impotencji, czy również przy innych tytułach. Należałoby również wskazać jakiś konkretny środek odwoławczy w przypadku decyzji odmownej uchylenia klauzuli. Uzupełnienia wymagają również znowelizowane w motu proprio *Mitis Iudex Dominus Iesus* przepisy poświęcone procesowi małżeńskiemu. Prawodawca nie stanowi bowiem o klauzulach w procesie skróconym przed biskupem. Nie wiadomo czy jest to świadome pominięcie tego środka czy też jedynie przeoczenie. [...] Wydaje się, że ta sprawa również wymagałaby ostatecznego rozstrzygnięcia przez najwyższego ustawodawcę”. Trzeba niewątpliwie pochwalić Doktoranta ze tę cenną uwagę oraz praktyczny postulat legislacyjny, tym bardziej, że jak uczą ostatnie lata kanoniczne prawo procesowe podlega zmianom oraz jest dostosowywane do współczesnych wymogów życiowych.

Warto w końcu zacytować ostatni akapit z doktoratu ze strony 276: „Najważniejszym jednak postulatem i stosownym zakończenie całej refleksji pozostaje zwrócenie uwagi w każdej sytuacji na dobro osoby, która zwraca się do trybunału z prośbą o uchylenie sądowego zakazu zawarcia małżeństwa oraz zezwolenie na skorzystanie z naturalnego uprawnienia do zawarcia małżeństwa. To obiektywne dobro należy rozumieć w kontekście *salus animarum*, które zawsze pozostaje najważniejszym elementem prawa kanonicznego”.

2. Ocena merytoryczno-formalna

Recenzowana rozprawa doktorska, której walor został już wcześniej dostrzeżony w parcjalnych pozytywnych ocenach, jest interesującym oraz wieloaspektowym studium naukowym. Doktorant, swoje badania zrealizował w sposób rzetelny, odpowiedzialny oraz kompetentny. W szczególności na podkreślenie zasługuje dobrze napisany „Wstęp”, dokładne i poprawne pod względem merytoryczno-formalnym zredagowane wprowadzenia oraz podsumowania, w formie wniosków, poszczególnych rozdziałów pracy. Także, pod względem metodologicznym praca jest jak najbardziej solidnym opracowaniem. W dalszej kolejności należałoby podkreślić, iż układ pracy jest jasny, przejrzysty, logiczny oraz spójny, poszczególne wypowiedzi Autora są dobrze udokumentowane, podobnie język rozprawy jest jasny i precyzyjny oraz naukowy, zastosowane słownictwo jest jak najbardziej fachowe. Trzeba także podkreślić dokładność sporządzenia przypisów. Obecne w pracy literówki będzie łatwo poprawić.

Autor wielokrotnie podkreśla naturalne prawo każdego człowieka do zawarcia małżeństwa. Jak również podjął zagadnienia, które zrodziła reforma procesowa papieża Franciszka z roku 2015, w tym konkretnie klauzule w *processus brevior*.

Naturalnie można – w tak obszernej rozprawie doktorskiej – znaleźć także drobne mankamenty, które jednak w żadnym wypadku, nie podważają jej waloru naukowego. Oto niektóre z nich:

- Doktorant w strukturze pierwszego rozdziału, jego numer wewnętrzny 1.1.2. zatytułował „Wizja małżeństwa przed Kodeksem Prawa Kanonicznego z 1983 roku”. Ukazał ją wychodząc od nauczania św. Pawła oraz prawnika rzymskiego Modestynusa (zob. s. 33), aby sukcesywnie przejść do określenia małżeństwa w numerze 1.1.3, ale rodzi się następujące pytanie: *gdzie?* W kodyfikacji piobenedyktyńskiej z roku 1917, w doktrynie Soboru Watykańskiego II, czy też w kodeksie posoborowym Jana Pawła II? Skoro w numerach sukcesywnych Doktorant skupił się zasadniczo na analizie oraz komentarzu do obowiązujących kanonów to

należało to lepiej zaznaczyć, że przedmiotem analizy będzie kodyfikacja prawa małżeńskiego z roku 1983;

- wewnętrzna struktura rozdziału trzeciego, w relacji do rozdziału drugiego, a przede wszystkim pierwszego, jest bardzo uboga. Zawiera ona tylko dwa punkty, punkt trzeci, są to już wnioski z przeprowadzonych badań. Szkoda, że doktorant nie pokusił się nadać dwóm wyodrębnionym zagadnieniom dodatkowego wewnętrznego podziału i pozostał jedynie na płaszczyźnie chronologicznego przedstawiania spraw z Sądu Biskupiego Siedleckiego. Można było dokonać wewnętrznego dodatkowego usystematyzowania, np. „vetitum” w sprawach z kan. 1095, n. 2, „vetitum” w sprawach z kan. 1095, n. 3, itd.

3. Wniosek

Recenzowana rozprawa doktorska z procesowego prawa kanonicznego, charakteryzuje się poprawnym poziomem badań naukowych; jest interesującym oraz wyczerpującym studium naukowym, tak pod względem merytorycznym jak i metodologicznym, i w pełni spełnia wymogi rozprawy doktorskiej z zakresu dyscypliny naukowej prawa kanonicznego. Całościowa zatem ocena rozprawy doktorskiej jest jak najbardziej pozytywna. W szczególności rozdział drugi recenzowanego doktoratu, omawiający bardzo szczegółowo sądowy zakaz zawierania małżeństwa, powinien być szybko opublikowany, gdyż posiada on duże znaczenie dla sądownictwa kościelnego oraz problemów związanych ze znoszeniem „vetitum”. Taka publikacja byłaby tym bardziej cenne, bowiem – jak wskazał sam Doktorant – literatura w przedmiocie prowadzonych badań pozostaje raczej nieliczna.

Konkludując, stawiam wniosek do Prześwietnej Rady Wydziału Prawa, Prawa Kanonicznego i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o kontynuowanie rozpoczętego przewodu doktorskiego ks. mgra lic. Łukasza Pawluka.

M. Felman Rolint

Tarnów, dnia 15 maja 2019 roku